

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 4 Sayı: 19 Volume: 4 Issue: 19

Güz 2011 Fall 2011

www.sosyalarastirmalar.com

XVI. YÜZYILDA TAHRİR DEFTERLERİNE GÖRE HÜDAVENDİGAR VE SULTANÖNÜ SANCAKLARINDA ABDALÂN-I RUM

“ABDALAN-I RUM IN HUDAVENDIGAR AND SULTANÖNÜ SANJAKS ACCORDING TO
TAHRİR DEFTERS IN 16TH CENTURY”

Vedat TURĞUT*

Özet

Hüdavendigâr ve Sultanönü sancaklarının Osmanlı Devleti'nin ilk teşkilatlanmış sancakları olmaları hasebiyle önemleri büyüktür. Bu sancaklara ait tahrir defterlerinden ilk Osmanlı sultanlarının hangi gruplara vakıflar yoluyla ihşanlarda buldukları görülebilmektedir. Bu bağlamda, ifa ettikleri görevlere binaen ihşanlara nail olan gruplar arasında en popüler ve en önemlilerinden biri olan “Abdalân-ı Rum” taifesinin adı geçen sancaklara ait tahrir defterlerine yansıyan vakıf kayıtlarını incelemek bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüdavendigâr, Sultanönü, Abdal.

Abstract

Hüdavendigâr and Sultanönü sanjaks had a great importance since they were the first organized sanjaks of the Ottoman Empire. It can be seen from the tahrir defters of these sanjaks that to which groups Ottoman Sultans gave donations by the way of vakf. In this context, as one of the most popular and important group who took donations because of their missions, the purpose of this study was to examine vakf registers of Abdalan-i Rum in tahrir defters.

Key Words: Hüdavendigâr, Sultanönü, Abdal.

Giriş

Aşıkpaşazade'nin bahsettiği dört misafir tayfasından birini teşkil eden Abdalan-ı Rum, gaza faaliyetlerine katılmak için Anadolu'ya gelen heterodoks¹ tarikat mensuplarını tanımlamak için kullanılmaktadır². Emecen, onların beyliğin inkişafında oynadıkları rollerin abartıldığını düşünmekte, bu gruplardan ilk defa ve geniş bir şekilde bahseden kişinin Aşıkpaşazade olması da şüpheleri beraberinde getirmektedir. Çünkü o, eserinde ön plana çıkartarak vurguladığı kişiler ile hem düşünce olarak bir yakınlığa hem de onların ileri

* Dr., Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı.

¹ Bazı araştırmacılar, heterodoks yerine “Konar-göçer Türk İslam'ı”, “Heterodoks Türk İslam'ı” veya “Türkmen Sünniliği” tabirlerini kullanmışlardır. “Heterodoksi” kavramının yanlış kullanıldığı hakkında bkz. Ethem Ruhi Fıçlalı (1996). *Türkiyede Alevilik ve Bektaşilik*, 4. Baskı, İstanbul: Basımevi, s.109 vd; Ahmet Yaşar Ocak (1996). *Babaîler İsyanı*, 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları; Fuat Köprülü (1938). “Orta-Zaman Türk Hukukî Müesseseleri”, *Belleten*, C.II, Sayı 5-6, Ankara: s.53-54; Turgut Akpınar (1994). *Türk Tarihinde İslamiyet*, İstanbul: İletişim Yayınları 1994 s.79.

² A. Yaşar Ocak (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süffilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, 2. Baskı, Ankara: TTK s. 79 vd.

gelenleriyle kan bağına sahiptir³. Bununla beraber, Aşıkpaşazade hangi amaç doğrultuda sufi çevreleri zikrederse zikretsin verdiği bilgilerin, bazı abartılarla birlikte, tarihsel bir alt yapıya sahip olduğu da muhakkaktır. Ayrıca, bu kişilerden bahseden tek kaynak da Aşıkpaşazade tarihi değildir⁴. Kısacası, Osmanlı beyliğinin kuruluşu ve gelişimini sufi çevrelere endekslemek nasıl hatalı sonuçlar doğurursa, bunları tamamen yok saymak da bu bağlamda olanaksızdır.

Moğol istilası ile birlikte farklı tarikatlara mensup şeyh ve dervişlerin, gerek emniyet açısından ve gerekse fikirlerini daha kolay bir şekilde yaymak amacıyla Anadolu'yu kendileri için iyi bir ortam olarak gördükleri ve yerleşmek için burasını tercih ettikleri bilinmektedir. Bunlardan yüksek ve gelişmiş kültür çevresinden gelenler genellikle şehirlere yerleşmiş ve bürokraside etkin bir rol oynamışlardır. Göçebeler arasındaki tasavvufi hayat ise, daha çok eski Türk inanışlarındaki ozanları çağrıştıran babalar vasıtasıyla, şehirlerde yaşanandan farklı olarak, daha basit ve sade bir anlayış biçimiyle ve Anadolu şartlarına da uygun bir halk tasavvufu şekliyle yayılmıştır⁵. Ağırlıklı olarak, Arap-Fars kültür unsurları ile desteklenen devlet yönetimi güç kazandıkça, göçebelere karşı menfi bir bakış açısıyla yaklaşmış ve onları kazanmaktan çok başından savmaya çalışmıştır. Bu durum, Türkistan'da olduğu gibi, Anadolu'da da göçebelerin dillerini kolayca anlayabildikleri bazı derviş ve şeyhleri kendilerine önder olarak kabul etmelerini ve dini bilgilerini onlardan öğrenmelerini beraberinde getirmiştir⁶. Bunun dolaylı, devlet ve Türkmenler arasında bir gerginlik yaşadığı bilinmekte olup, doruk noktasını, Türkmen babalarının önderliğinde gerçekleşen Babailer isyanı oluşturmaktadır. Onu önemli kılan sebeplerden birincisi "ilk gayri sünni cereyan" olarak değerlendirilmesi, ikincisi ise bu isyanı "Türkmenler" in gerçekleştirmesi, başlarında da "baba"ların bulunmasıdır⁷. İşte bu isyana katılanların bakiyeleri daha sonra Osmanlı topraklarında "Abdalan-ı Rum" ile "Bektaşî" olarak karşımıza çıkmaktadır. Babaî hareketinin itici gücü, Osmanlı'nın kuruluşunda da etkin bir rol oynayan Vefâilik tarikatıdır. Bu tarikat, Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefâ Bağdâdi tarafından kurulmuş olup, Baba İlyas'ın şeyhi Dede Karkın vasıtasıyla da Anadolu'ya taşınmıştır⁸.

Oğuzların, yurtlarını terk ettikten sonra ilk uğrak yerleri olan Horasan, Oğuzların yayılmalarında bir çıkış vazifesi görmüştür. Oğuzlar böylece burada müşterek bir dini anlayışa sahip olmuşlar ve gittikleri her yere bu dini duygu ve düşüncelerini götürmüşlerdir⁹. Bu bağlamda, Anadolu'daki dini hayat inceleme konusu yapılırken, Türklerin Horasan ve İran sahasında bulduklarında, büyük ölçüde İran, hatta kısmen Hint kültürünün tesirinde kalarak yayıldıkları hemen her bölgeye bu kültürlerin izlerini taşımış oldukları gerçeği dikkatten uzak tutulmamalıdır¹⁰. Türkmen boyları, henüz yüzeysel bir İslam anlayışına sahip olduklarından, hem eski şamanî inançları ve hem de atalarından kalma bir takım geleneksel sözlü inançları bünyelerinde taşımışlardır¹¹. Aynı zamanda, bunlar, şehirlerde yaygın olan Fars kültürünün her türlü etkisinden uzak olarak, Türkçe konuşan "abdâl" veya "dede-baba" unvanlarını taşıyan din büyüklerinin vaazlarını heyecanla dinlemiş ve anlatılanları yaşamaya çalışmışlardır¹². Türkmenlerin eski inançlarını devam ettirmelerinde, tarikat şeyhlerinin aynı

³ Halil İnalçık (2000). "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalıdır?", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Hzl.: Mehmet Öz-Oktay Özel, Ankara: İmge Kitabevi s. 127.

⁴ Ocak, *Kalenderiler*, s. 68.

⁵ Ocak, *Kalenderiler*, s. 121-123.

⁶ Fuat Köprülü (1972). *Osmanlı Devleti'nin Kurluşu*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 161 vd; Aynı Müellif (1984). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 14.

⁷ Haşim Şahin (2007). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Dini Zümreler (1299-1402)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi, s. 57.

⁸ Ocak (1991). "Elvan Çelebi, Zaviyesi ve Vefâilik Tarikâtı", *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu Tebliğleri*, Çorum, s. 121.

⁹ Çetin Osman (1990). *Anadolu'da İslamiyetin Yayılması*, İstanbul: Marifet Yayınları, s. 121.

¹⁰ A. Yaşar Ocak (2002). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 279vd.

¹¹ Mustafa Ekinci (2002). *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul: Beyan Yayınları, s. 30vd.

¹² Ocak, *Babailer İsyanı*, s. 63-64; İrene Melikoff (1994). "Anadolu Sufiliğinin Orta Asya Kökenleri", *Uyur İdik Uyardılar*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul, s. 151.

zamanda birer kabile şefi olmasının büyük etkisi olmuştur. Böylece hem şeyh hem de şef olan bu şahsiyetler, kabilelerini daha kolay bir şekilde idare etmişlerdir¹³

İlk Osmanlı hükümdarlarının yanında, menkibelere nazaran tahta kılıçlarla harp eden, kaleler alan, bir avuç müridi ile binlerce düşmanı ezen, Müslümanlığı yayan Abdal lakablı birçok derviş bulunmaktaydı¹⁴. Abdal Musa, Abdal Murad, Kumral Abdal Aşıkpaşazade'nin Rum Abdalları dediği bu zümreye mensup kişilerden bazılarıdır. Bu zümre, Yeseviye, Kalenderiye, Haydariye gibi muhtelif zümrelerin Anadolu'da Türkmen gelenekleri ve mahalli hurafelerle karışmasından hasil olan Babailik'in sonraki şekillerinden biri sayılabilir. Abdallar ilk zamanlarda daha fazla Kalenderi tesiri altında kalmakla beraber, Hacı Bektaş Veli'yi de kendi azizlerinden biri olarak tanıyorlardı ve esasen XV. asır sonlarından itibaren daha fazla Bektaşilik'e meyletmışlerdi¹⁵.

Abdal kavramı, o devirlerde derviş kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktaydı. Bunlar dünyaya karşı ilgisiz tutumları ile sade bir yaşam sürerken, aynı zamanda manevi kişilikleriyle insanlığa faydalı olmanın çabasını gütmekteydiler¹⁶. Abdal ve Baba ismini taşıyan bu dervişlere Horasan erenleri de denilmektedir¹⁷. Anadolu'nun fethi, halkların Müslümanlaşması ve fethedilen toprakların maddi-manevi açılardan ihya edilmesinde önemli rol oynayan bu Horasan erenleri, sadece Horasan'dan gelen dervişler anlamını taşımamakta, aynı zamanda Melami-meşrep sufiler manasına da gelmektedir. Dolayısıyla bu kavram bir coğrafi menşei değil, tasavvufi bir mesleği ifade etmektedir¹⁸. Bu zümre daha sonra, XIII. asrın ikinci yarısında vefat etmiş olan Hacı Bektaş-ı Veli'ye nisbet edilir olmuştur¹⁹. Abdalan-ı Rum'un beyliğinin kuruluşunda gaza ve fetihlerdeki yardımları, Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılmasındaki rolleri ve Hanedanın meşruiyetini sağlamadaki işlevleri konusunda hizmetleri bilinmektedir²⁰.

Bahsettiğimiz konar-göçer Halk İslam'ının bazı yönleri ile İslamiyet'in genel görüntüsünden farklı oluşu, bazı araştırmacıları ilk Osmanlıların "gaza ile alakası olmayan bir yağmacı topluluk olduğu" görüşüne kadar götürmüştür²¹. Buna karşın, konar-göçer Halk İslam'ının bahsedilen özellikleri, XVI. asrın önemli Sünni âlimleri tarafından da bilinmekteydi. Mesela Taşköprülüzade, ilk Osmanlıların bu gerçekleri bilmesine ve gerçekte "heterodoksi"ye şiddetle cephe almasına rağmen, Geyikli Baba'nın kerametlerini saygıyla kaydetmiş ve Geyikli Baba'nın "ortodoks" bir alim tarafından İslam dışı görülebilecek davranışlarını, imanını ve dini misyonunu sorgulamadan ele almıştır. Kafadar da erken Osmanlı adetlerinin çoğunun "doğru inanışlara" aykırı düşebileceği gerçeğinin, ilk Osmanlıların İslam'a bağlılıklarının çok gevşek olduğunu ya da gaza misyonunu benimsemeyecek kadar içtenlikli olmamalarını gerektirmeyeceğini belirtmektedir. Gaza ananesi, sadece "doğru İslam"a (ortodoksi) ait bir olgu olmadığı gibi, bir gaziden beklenen davranış tarzı da, sadece bu doğru İslam'ın kalıplarıyla değerlendirilemez. Zaten Wittek'in tezinin esasını teşkil eden gazi ve gaza kavramları da, tamamen "doğru İslam"la özdeşleştirilmiş dini tanıma değil, daha Osmanlı vakanüvislerinden çok önce, ortaçağ Müslüman tarihçilerinin gazi dedikleri ve uç bölgelerinde

¹³ Ocak, *Alevi ve Bektaşî*, s. 167.

¹⁴ İrene Melikoff (2000). "İlk Osmanlıların Tarihsel Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. E. A. Zachariadou, İstanbul: ?, s. 151.

¹⁵ M. F. Köprülü-F. Babinger (2003). *Anadolu'da İslamiyet*, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul: İnsan Yayınları, s. 101vd.

¹⁶ Mehmet Zeki Pakalın (1993). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, C: 1, İstanbul: MEB, s. 5.

¹⁷ Ömer Lütfi Barkan (1974), "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: I, İstila Devrinde Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S.2 (1942), İstanbul, s. 282.

¹⁸ M. Fuat Köprülü-F. Babinger, *Anadolu'da İslamiyet*, s. 89.

¹⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı (1988). *Osmanlı Tarihi*, Ankara: TTK, C. 1, s. 531.

²⁰ Ocak (1999), "Osmanlı Beyliğinin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler, Tartışma/Panel Bildirileri*, Ankara, s. 70-71.

²¹ Bu konuda bkz. Rudi Paul Lindner (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, İstanbul: İmge Kitabevi, s. 58-59.

cihat faaliyetlerinde bulunan belirli bir toplumsal tipe dayanmaktadır. Şu halde bu tanımlama şeri bir tanımlama olmayıp, tarihi özellik arz etmektedir²².

Sultanlar, Rum Abdalları'na karşı yaptığı ihsanlar karşılığında kendilerine gaza ve fetih hareketlerinde yardımcı olmalarını istiyorlardı. Mesela rivayetlere göre Geyikli Baba Bursa fethine katılmaktan başka, Kızıl Kilise denilen yeri bizzat kendi müritleriyle fethetmişti²³. Abdal Musa, fetihlerde gösterdiği kahramanlıklarla menkıbelere konu olmuş; Doğlu Baba muhaberelede gazilere soğuk ayran dağıtarak hararetlerini kesmişti²⁴. Kumral Abdal da aynı şekilde gazalara katılan bir derviştir. İşte bu dervişlerin bu hizmetlerine karşılık Osmanlı beyleri de onlara, bizzat fethettikleri toprakların bir kısmını, maiyetlerindeki dervişlerle birlikte yerleşip zaviyeler açınlar ve oraları iskana yardımcı olsunlar diye bağışlıyorlardı²⁵.

Daha XIII. yüzyıldan itibaren yerleşme yoğunluğunun artmasında nüfus yayılmasının motor gücünü teşkil eden ve Barkan'ın kendilerine "kolonizatör Türk dervişleri" dediği birçok şeyh, baba, abdal lakaplı ve sufi kimlikli kişilerin oldukça önemli bir yere sahip olduklarını görüyoruz²⁶. Anadolu'ya gelen Türkler arasında yerleşik hayatın içinden, büyük kültür merkezlerinden göçen ve tam anlamıyla Müslümanlaşmış olanlar var ise de çok yüzeysel bir şekilde İslamlaşmış olanlar da mevcuttur²⁷. Abdâlân-ı Rum'un Osmanlı beyliği içindeki diğer bir fonksiyonu da Anadolu ve Balkanların Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması yönünde tebarüz etmektedir. Bu zümrenin, Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaştırılmasında oynadıkları rol oldukça büyüktür. Ocak'a göre, onların bu faaliyetleri şuurlu bir hareket olmaktan ziyade, geçimlerini sağlamak, yerleşecekleri bir toprak temin etmek ve Osmanlı sultanlarının himayesini elde etmek suretiyle rahatça hayatlarını idame ettirebilmek amacını taşımaktadır²⁸. Bu Türkmen ve dervişlerin özelliği, "darü'l-harb"e doğru genişleme siyasetinin en dinamik amili olan gaza faaliyetlerini bizzat yapıp, propagandalarıyla uç ahalisini gazaya teşvik etmeleridir²⁹. Göçebe Türkmen kabileleri Anadolu topraklarına yayılırken, hemen hemen aynı tarihlerde stratejik önemi bulunan bazı noktalara tekkesini kurup irşada koyulan şeyh ve kolonizatör dervişler de Anadolu'yu bir ağ gibi sarmaya başlamışlardır³⁰.

Bu dervişlerin en önemli işlevi, Osmanlı hükümdarlarını halk nazarında meşrulaştırmak olmuştur. Bir bakıma, Baba İshak ve Baba İlyas'ın kişilik ve miti etrafında kurulup yükselen Babai geleneğinin bir uzantısı olan Abdalan-ı Rum içinde yer alan bazı dervişlerin, Osmanlı yasa koyucusu olan hükümdarları meşrulaştırdıkları söylenebilir³¹. Bu hususta en büyük görevlerden birisi Baba İlyas'ın müritlerinden olan Vefai şeyhi Ede-Bali'ye aittir. Osman Gazi'nin meşhur rüyası onun evinde görülmüştür³². İşte bu rüya motifi ile Osmanlılar, diğer Türk kabileleri üzerinde egemenlik kurmak için Osmanlı hanedanına tanrısal bir meşruiyet kazandırma gayreti içindedir³³. Bir başka meşrulaştırma girişimi de yine Baba İlyas çevresinde bulunmuş olan ve daha sonra müritleri tarafından kendi adı ile anılacak bir tarikat kurulan Hacı Bektaş kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

²² Cemal Kafadar (2011), *İki Cihan Arasında*, Çev. Ceren Çıkan, Ankara, Birleşik Dağıtım Kitap Evi, s. 125vd.

²³ Hilmi Z. Ülken (2003), *Anadolu'nun Dini Sosyal Tarihi* (Öncüler: Barak Baba, Geyikli Baba, Hacı Bektaş), Çev. ve Haz. Ahmet Taşğın, Ankara, Kalan Yayınları, s. 82vd.

²⁴ Şahin, Dini Zümreler, s. 109.

²⁵ Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, s. 284; Ocak, Kalenderiler, s. 83-84.

²⁶ Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, s. 284.

²⁷ Abdulkadir İnan (1988), "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", Makaleler ve İncelemeler, Ankara, s. 463vd.

²⁸ Ocak, Dervişlerin Rolü, s. 71.

²⁹ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 96-97.

³⁰ Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, s. 281.

³¹ Ocak, Dervişlerin Rolü, s. 71-72.

³² Aşıkpaşazade, *Tevarih-i Âli Osman*, Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç (2007), s. 49-50, 276-278; M. Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, Yay. F. Reşit Unat-M. Altan Köymen (1995), Ankara, s. 71-73; Oruç Bey (1972), *Oruç Bey Tarihi*, Hzl. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser İçinde, Ankara, s. 25.

³³ F. Giese (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Meselesi*, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, Söğüt'ten İstanbul'a, Ed. Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara, s. 154; Köprülü (1972), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, s. 40.

1. Hüdavendigar Sancağı'nda Abdalân-ı Rum

Hüdavendigar Sancağı, Balıkesir, Adapazarı, Marmara sahilleri ve Ege'ye kadar ulaşmakta ve Söğüt, Gölpazarı, Yarhisar ve Ermenipazarı'ndan başka Beypazarı (Nallukarahisar nefsinin de içinde barındırır), Kite, Yenişehir, Domaniç, İnegöl, Akhisar, Geyve, Seferihisar, Atranos, Kepsud, Mihaliçcik, Yenice-i Taraklı, Göynük, Akyazı, Edincik, Kızılcatusla, Gönen, Mihaliç, Bergama, Tarhala ve Fesleke nahiyelerinden teşekkül etmektedir³⁴. Görüleceği üzere, sancak nahiyelerinin çoğu Osmanlıların ilk elde ettikleri ve bir kısmı da ilk idari teşkilatı oluşturdukları yerler olup, Hüdavendigar Sancağı'nın bu hale gelişi, XV. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş olmalıdır. Yukarıda sözü edilen nahiyelerden bazıları kendilerine daha yakın merkezler varken Hüdavendigar Sancağı sınırları içine alınmasının sebebi, Bursa gibi bir uluslar arası ticaret şehrinin doğal olarak normal kır-şehir ilişkisi içinde olan yerleşme birimlerinden çok fazla nüfus çektiği göz önünde bulundurularak, şehri besleyecek çevrenin geniş tutulma zorunluluğudur³⁵ (Ergenç, 2006:122-123). XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar "585 numaralı Hüdavendigar Sancağı Evkaf Defteri" ve Barkan ile Ayverdi'nin hazırladığı "Hüdavendigar Livası Tahrir defterleri I" adlı eserden faydalanılarak yapılan araştırmada 34 adet abdal zümresine ait olduğu belirlenen vakıf kurucu ve mürtezikasına rastlanılmıştır. Tesbit edilen bu sayının diğer sancaklar ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

1.1. Kızıl Murad Zaviyesi

Gazi Hüdavendigar, "helallik" olarak Kızıl Murad oğluna temlikte bulunmuş, Kızıl Murad oğlundan kızı Paşa-Melek'e mülk olarak geçen İnegöl'e bağlı Koçköy'ü mezkur hatun vakf-ı ebna olarak habs etmiş, ba'de'l-inkiraz Gazi Hüdavendigar İmaretine sarf olunmasını şart koşmuştur. Sultan Mehmed Gazi zamanında Paşa-Melek torunu Murad vakf-ı ebnalık üzere mutasarrıf olup, her sefere 2 eşkinçi göndermekle mükelleftir. Koçi köyünde, ilk 2 sayımda 17 hane ve 5 mücerred nüfustan müteşekkil 22 nefer meskun iken, köyün nüfusu son sayımda 35'er hane ve mücerreden oluşan 70 nefere yükselmiştir. Köyün hasılı ilk sayımda 3945, ikinci sayımda 1083, son sayımda ise 4100 akça olarak hesaplanmıştır.

Adaöyük köyünde de bir çiftlik yer, Kızıl Murad Zaviyesi'ne Gazi Murad Hüdavendigar'dan vakıftır. Kızı Paşa-Melek ölümünden sonra tasarruf etmiş, onun ölümünden sonra da mahlül kaldığı sebepten Mevlana Nureddin'e sadaka olunmuştur. Mevlana Nureddin feragat ettikten sonra Paşa-Melek'in torunu Murad'a verilen yer, ba'dehu Hasan Ağa'ya sadaka olunmuştur. Çiftlik, Ahmed adında birine sadaka olunduktan sonra elinden alınarak Derviş hamza'ya verilmiştir. Çiftliğin hasılı her iki sayımda da 210 akça olarak kaydedilmiştir³⁶.

1.2. Mevlana Yegân Gazi Mezarı

İnegöl nefsinde Barioğlu'nun bir çiftlik yerini Hacı Karagöz'den satın alan İshak Paşa, Mevlana Yegan Gazi mezarı demekle meşhur mezara vakfetmiştir. Baba Mehmed ve kardeşi Derviş Mehmed'in hizmet ettiği mezara hizmetçi olarak son tahlilde Hüseyin'in ismi zikredilmekte olup, akarından elde edilen hasıl 320 akçadır. Bir Mevlevi için yapılan vakfa hizmet edenlerin "dede" ünvanı kullanabildikleri biliniyorsa da "derviş" ve "baba" gibi ünvanları da kullanabiliyor olmalarını göstermesi bakımından ilgi çekicidir³⁷.

1.3. Geyikli Baba Zaviyesi

İnegöl'e bağlı Geyikli Baba Karyesi, "Orhan Bey'den Baba'ya" vakfedilmiş olup, Sakar oğlu Muhammed mutasarrıf olmuştur. Kanuni döneminde "Babaylar" olarak kaydedilen ve 34 hane ile meskûn olan köyde, 39 hane ve 19 mücerreden oluşan 58 nefer mütemekkindir. Son sayımda 26'şar hane ve mücerreden müteşekkil 52 nefer ile meskûn köy, ilk sayımda 7783, son sayımda ise 7000 akça hasıl ile mukayyedir.

³⁴ F. M. Emecen (2010). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Kitabevi, s. 93-94.

³⁵ Özer Ergenç (2006). *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, Ankara: TTK, s. 122-123.

³⁶ KKA.TD 585, v. 308a, BOA.MAD 16016, s.5, Barkan-Meriçli, Hüdavendigar Livası, s. 121.

³⁷ KKA.TD 585, v. 309a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigar Livası, s. 122.

Kulbar Karyesi de Yıldırım Bayezid zamanında Geyikli Baba zaviyesine başlanmıştır. Son sayımda “Kulyaz” olarak kayıtlı bulunan köyün nüfusunun 19 neferden 51 nefere yükseldiği görülmektedir. Bunlardan 27’si hane 24’ü mücerredir. İki sayımda Geyikli Baba karyesi ile beraber yazılan hasılı son sayımda ayrı şekilde 2732 akça olarak kaydedilmiştir³⁸.

1.4. Şeyh İsmail Zaviyesi

Akyazı’da Hacıoğlu Köyü’ne tabi Hasan Çiftliği demekle maruf bir çiftlik yer ile Tuzaklı karyesinde Turnaalanı demekle meşhur yer, Şeyh İsmail Vakfı’na bağlı iken, Fatih döneminde Mevlana Hayreddin Hoca’ya sadaka olunmuştur. Daha sonra Hoca Nureddin oğlu Hacı Yusuf ve kardeşi Musa Baba oğulları Kasım, Ali ve Ahmed, Kanuni döneminde Baba Ali ve Cafer mutasarrıf olmuşlardır. Vakfın hasılı 400 akçadır³⁹.

1.5. Karaca Ahmed Seydi Zaviyesi

Akhisar’ın Eynel Karyesi’nde bulunan vakıf yer, 117/1 cilt numaralı defterde de kaydı bulunan vakıf Karaca Ahmed evladından Şeyh Musa oğlu Seydi İbrahim tarafından tasarruf edilmiştir. Murad Hüdavendigâr’dan da nişanı olduğu belirtilen vakfa Mehmed, Yusuf, Mustafa ve Emrullah tasarruf etmiştir. Nihayetinde Abdu’l-Hayy ve İnaletullah ibn-i Abdu’l-Halil, Mehmed ve Ahmed ibn-i Yusuf, Derviş ve İbrahim ibn-i Mustafa, Ahmed bin Emrullah, Halil bin Ali tarafından “ale’l-iştirak vakf-ı evlad üzere” tasarruf edilen karyenin hasılı 850 akça olarak görülmüştür⁴⁰.

1.6. Karaca Ahmed Sultan Zaviyesi

Mihaliç Nahiyesi’nde de Karaca Ahmed Sultan Zaviyesi’nin kurulmuş olduğu ve zikrolunan zaviyede Ali ve Mustafa’nın meşihatı ellerinde bulundurdukları tesbit edilmiştir⁴¹.

1.7. Karaca Ahmed Oğulları Mezid Paşa ve Rumpaşa

Seferihisar Nahiyesi’nde Karaca Ahmed oğlu Mezid Paşa’nın ve kardeşi Rumpaşa Bey’in bir çiftlik vakıf yerinin olduğu ve hasılından bir müd tahin ile yedi akçanın Hamza Mescidi’ne verildikten sonra kalanının ayende ve ravendeye (gelen-geçen) sarf olunduğu kaydedilmektedir. Zaviyede Paşa oğlu Elvan ve Seydi’den sonra Seydi’nin oğulları Yusuf ve Veyis mutasarrıf olmuşlardır. Son tahlilde Karaca Ahmed evladından Cafer ve Haydar’dan sonra mahmud ve Ahmed’in adının zikredildiği zaviyenin bulunduğu yerde 36 neferin meskûn bulunduğu ve bu neferlerin birer tanesinin çift ve nimçift, iki tanesinin ekinli olmak üzere 4’ünün hane ve 12’sinin mücerred olarak kaydedildiği görülmektedir. Zaviyenin hasılına ise 1000 akçayı bulduğu söylenebilir⁴².

1.8. Karaca Ahmed Zaviyesi

Seferihisar Nahiyesi’nde Kayabükü adındaki mezrayı Kara oğlu Firus Bey’in Karaca Ahmed Zaviyesi’ne vakfettiği ve Sultan Mehmed Han’ın da vakfiyetine mukarrername verdiği belirtilmiştir. Zaviyeye yukarıda zikredilen Cafer ve Haydar’ın mutasarrıf olduğu, mevrada daha önce çeltik ekildiği ancak arkların bozulmasıyla çeltik ekiminin bırakıldığı ayrıca kaydedilmiştir. Zaviyeye son olarak Mehmed bin Üveys’den sonra oğlu Ahmed ve Cemşid mutasarrıf olmuşlardır⁴³.

³⁸ KKA.TD 585, v. 256a-b, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 110.

³⁹ KKA.TD 585, v. 250a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 449.

⁴⁰ KKA.TD 585, v. 340a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 494.

⁴¹ KKA.TD 580, v. 86.

⁴² KKA.TD 580, v. 189.

⁴³ KKA.TD 580, v. 191.

1.9. Karaca Ahmed oğlu Ali Zaviyesi

Gölpazarı'na bağlı bir mezra Ali oğlu Bali'nin tasarruf ettiği vakıf, daha sonra Mahmud ve Mehmed'e verilmiştir. Vakfın hasılı 110 akça olup, vakfa bağlı olarak 2 hane ve 1 mücerreden müteşekkil 3 nefer mukayyedir⁴⁴.

1.10. Gökbaşı Abdal Zaviyesi

Akhisar'ın Çökre-i Sagir köyü iki hisse olup, evvelde Gökbaşı Abdal'ın vefatından sonra Dede-balı ve evladından Mevlana Kasım tarafından tasarruf edilen karye, Sakarya Köprüsü'ne hizmet için avarızdan muaf ve müsellemler tutulmuştur. Son olarak İbrahim Çelebi tarafından tasarruf edilen karyenin hasılı 1070 akçadan 1300 akçaya, nüfusu ise 11 hane ve 5 mücerreden müteşekkil 16 neferden, 13 hane ve 21 mücerreden oluşan 34 nefere yükselmiştir⁴⁵.

1.11. Akbaş Derviş Zaviyesi

Söğüt derbendinde Sekizpınarı demekle maruf mevzide bir çiftlik yer, Akbaş Derviş evladına vakıf olup, harab ve gayr-ı mamur olduktan sonra Salih'e sadaka olunmuştur. Hasılı 40 akçadır⁴⁶. Aşıkpaşazade, burada adı geçen Akbaş Derviş'e, Orhan Gazi döneminde yaptığı faaliyetler neticesinde Kandıra taraflarının verildiğini belirtmektedir⁴⁷.

1.12. Mecnun Saltuk Şeyh

Göynük'e bağlı Kızılsaray Karyesi'nde Mecnun Saltuk Şeyh çiftliğini, Mevlana İshak Fakih tasarruf ettikten sonra evladından Mehmed bin Hayrullah, Ahmed bin Lütfullah ve Ramazan bin Lütfullah mutasarrıf olmuşlardır. Çelebi Sultan Mehmed öncesinde Emir Süleyman dahi nişan vermiştir. Hasılı 160 akçadır⁴⁸.

1.13. Çiledar Şeyh Zaviyesi

Göynük'ün Topraköyücek Mezraası'nda, Çiledar Şeyh evladından Şaban oğlu Yusuf'un mutasarrıfı bulunduğu vakfı daha sonra oğullarından Lütfi, Abdi ve Seydi tasarruf etmişlerdir. II. Murad ve fatih döneminde de nişan verildiği anlaşılan vakfa II. Bayezid zamanında Şaban mutasarrıf olmuştu. Vakfa bağlı 4 hane ve 247 akça hasil mukayyedir⁴⁹.

1.14. Abdal Şeyh (Abdu'r-Rezzak) Zaviyesi

Göynük'te Tonşa Karyesi'nde bir çiftlik yer vakıf olup Abdal Şeyh'ten sonra Tevekkül, Hasan Şeyh ve Durak mutasarrıf olmuşlardır. Yavuz döneminde Şah-kulu, Kutbeddin, Çalabverdi ve Şirin Seydi'nin mutasarrıfı olduğu vakfa bağlı ilk sayımda 6 hane, son sayımda mukayyed olmayıp, 280 akça hasılı ile mukayyedir⁵⁰.

1.15. Sarraç Mahmud Zaviyesi

Göynük'te bulunan bir mezraa, Sarraç Mahmud'un nesli münkati olduğu hasebiyle Ahi Hacı oğlu Ahi Paşa'ya verilmiş, daha sonra oğlu Ahi Mehmed'in tasarrufuna girmiş, Yavuz Sultan Selim zamanında ise Haydar Baba ve Hacı Piri mutasarrıf olmuşlardır. İlk sayımda 4, son sayımda ise 1 hane ile meskûn olan mezranın hasılı 270 akçadan 400 akçaya yükselmiştir⁵¹.

⁴⁴ KKA.TD 585, v. 263a; Vedat Turgut (2011), Bilecik Bölgesi Örneğinde 16. Yüzyılda Vakıflar ve Şehirleşme, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 84.

⁴⁵ KKA.TD 585, v. 341a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 496.

⁴⁶ KKA.TD 585, v. 284a; Turgut, Bilecik Bölgesi, s. 75.

⁴⁷ Aşıkpaşazâde (2007), s. 82, 310.

⁴⁸ KKA.TD 585, v. 446b, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 578.

⁴⁹ KKA.TD 585, v. 442a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 583.

⁵⁰ KKA.TD 585, v. 447a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 587.

⁵¹ KKA.TD 585, v. 445a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 579.

1.16. Abdal Mehmed Zaviyesi

Bursa'da Abdal Murad'ın oğlu olan Abdal Mehmed, II. Murad döneminin en şöhretli simalarındandır. Bursa'daki mahallelerden birine adını veren Abdal Mehmed zaviyesi, zaviye çevresinde gelişen mahallelere örnek teşkil etmektedir. Bursa mahalleleri içinde "Abdal Mehmed nam-ı diğer Deveciler" adını taşıyan mahallede ilk sayımda 56 hane ve 20 mücerreden oluşan nüfusun 12 hane ve 8 mücerredini kiracı olarak kaydedilmiştir. XVI. yüzyılın sonunda 147 nefere yükselen mahalle nüfusunun 98'i kiracı konumunda olup, bunların 21 hanesi "Odaha-i Davud Efendi", 9 hanesi "Odaha-i Pir Ahmed Çelebi", 5 hanesi "Odaha-i Zeybekzade", 6 hanesi ise "Odaha-i Pir Melek Ağa" olarak mukayyedir. Zaviye vakfının toplam geliri 7600 akça olup 4000 akçası "Nüzur-u Türbe", 3600 akçası Hassa-i Hümayun'un ağnam mahsulüdür⁵².

1.17. Halil Baba bin Veysel Karani Zaviyesi

Bursa'da Veysel Karani oğlu Halil Baba adına, II. Bayezid zamanında Mısır Şah oğlu mezraasında 6 müdlük yer vakfedilmiştir⁵³.

1.18. Baba Şemseddin Kalenderhanesi

Baba Şemseddin bin Pir Gaybe'l-Kalenderi'nin bina ettiği kalenderhane şeyhlerine de Murad Hüdavendigâr'ın Kapluca Vakfı'ndan günlük 4 akça tayin olunmuştur. Kalenderhaneyi kuran Baba Şemseddin buraya Kalenderhane'ye mahsus kitaplar ve bazı esbablar vakfetmiş ve söz konusu vakıf mallara oğlu Mehmed nazır olmuştur. Söz konusu Kalenderhane'nin "Pınarbaşı kurbunda vaki olan makrebeler içinde" bulunduğu kaydedilmiştir⁵⁴.

1.19. Ahmed Baba Zaviyesi

Yakub Bey bin Bedreddin Bey'in zaviyesine vakfolan Bursa'ya bağlı Kozca karyesi, ilk sayımda 45 hane ve 17 mücerreden mütevellid 62 nefer ile mütemekkin olup, karyede sakin olanların 14'ü "evlad-ı vakıf" olarak kaydedilmiştir. XVI. Yüzyılın sonlarında ise karyede meskun olarak 70 hane ve 64 mücerreden müteşekkil 134 hane kayıtlıdır ki bunların 32'si "evlad-ı vakıf" olarak mukayyedir. Köyün hasılı 2397 akçadan 3071 akçaya yükselmiştir ve gelirin ağırlıklı olarak bağ mukataasından sağlanmakta olduğu görülmektedir. Mezkur köyün, 1064 (H.) tarihli tevkii derkenarından Paşakapısı civarında kain Ahmed baba Zaviyesine verildiği anlaşılmaktadır⁵⁵.

1.20. Sükkerim Baba Zaviyesi

Yenişehir'de bulunan zaviyede Hacı Bektaş-ı Veli hazretleri dervişlerinden olan Hasan Dede'nin, "arak-ı cebinleri ve kedd-i yeminleriyle ayende ve ravendeye hizmet ederken", mevkuflat eminleri tarafından zor duruma sokulmasına binaen yapılan teftişte II. Selim zamanında sıkıntı verilmemesi yönünde bir emr-i şerif verilmiştir. Zaviyede 13 nefer meskun olup, nim çiftlik vakıf yer ve 1 bab asiyab zaviyeye bağlanmıştır⁵⁶.

1.21. Posteyn-Pûş Baba Zaviyesi

Yenişehir'e bağlı Vakuf karyesi, Orhan Bey'den vakıf olup, ilk sayımda 16 hane ve 4 mücerreden oluşan 20 nefer, ikinci sayımda ise 28 hane ve 14 mücerreden oluşan 42 nefer ile meskundur. Köyün hasılı 13.428 akçayı bulmakta olup, hububat üretiminden alınan kesimler, en önemli gelir kaynaklarıdır. Vakfın diğer gelir kaynakları içinde; yekûnu 3790 akçayı bulan Yenişehir'de hamam geliri, zemin ve bahçe mukataası, 3 koz ağacı sayılabilir. Gelirlerin harcadığı kalemler de ayrıca belirtilmiştir. Buna göre, nazır, şeyh, katib, nakib, tabbah, vekil-i harc ve habbaza verilen senelik 3640 akça masraf; vazifelilerin yiyeceği için gendüm-küb, bera-

⁵² KKA.TD 570, v. 109a, 254a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri, s. 46.

⁵³ KKA.TD 580, v. 12b-13a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 64.

⁵⁴ KKA.TD 570, v. 139b, 270a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 38.

⁵⁵ KKA.TD 580, v. 3; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 55.

⁵⁶ KKA.TD 580, v. 30; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 259.

yı lahm, harc-ı misafir, li'l-hınta, bera-yı revgan-ı sirac, bera-yı çıra, bera-yı milh ve bera-yı piyaz için nakid ödeneklerin yanında hınta, şair gibi aynı giderlere mekulat ihracı adı altında yer verilmiştir⁵⁷.

1.22. Şeyh Akbıyık Zaviyesi

Aşıkpaşazade'nin "Tevarih-i âli Osman" adlı eserinde beraber sefere katıldığını anlatarak zikrettiği kuruluş döneminin önemli dervişlerinden olan Kıdvetü's-salikin ve'l-arifin Akbıyık'ın -nevverallahü merkadehu-, Yarhisar tevabiinde Kureyş dağında bulunan zaviyesine vakfedilen akarlar arasında Yarhisar'a bağlı 8 nefer vakf-ı gulaman ile meskûn olup, 1588 akça hasılı bulan Akbıyık Karyesi, 20 nefer ile meskûn olup, 700 akça hasılı bulunan Karakiçe mezrası, 8 nefer ile meskûn mezra ve çiftlikler, 42 nefer ile meskûn olup 1010 akça hasılı mukayyed olan Ayvacık Karyesi vakfedilmiştir⁵⁸. Yine vakıf için Yenişehir'e tabi 20 nefer gebran ile mütemekkin olup, 4835 akça hasılı bulunan İmad köyü vakfedilmiştir⁵⁹. Vakfa Şeyh Akbıyık'tan sonra oğlu Habibullah oğlu Abdullah müteveli, Şeyh Emirullah ise nazır olmuşlardır. Habibullah oğlu Zayfullah oğlu Nasrullah Çelebi son olarak vakfa tasarruf etmişlerdir. Mezraa ve çiftlikler kısmında bahsi geçen 8 nefer dervişin daha sonra Samrı nam karyeye göç ederek on yıldan fazla orada kaldıklarından Samrı köyünü şenlendirdikleri belirtilmiştir⁶⁰.

1.23. Elvan Seydi Zaviyesi

İnegöl'e bağlı Baba Köyü'nde Gazi Hüdavendigâr nişanıyla bei çiftlik yer olan "İshak Ede Çiftliği", Elvan Seydi'ye vekf-ı ebna olarak verilmiştir. Elvan Seydi'den sonra evladından Hüseyin oğlu Hamza ve kardeşi Arif tasarruf etmiş, Hamza'nın ölümünden sonra oğlu Tahir'e verilen hisse, Tahir'in de ölümüyle mezkur Arif'e müstakil olarak geçmiştir. Vakfa tasarruf eden son isim Emir Hüseyin'dir. Çiftliğin hasılı 1000 akçadır⁶¹.

1.24. Ermeni Baba Zaviyesi

Ermeni Baba'nın Yarhisar'a bağlı Babaköy'de Sultan Orhan nişanıyla bir çiftlik vakıf yeri olup, köye adını veren Ermeni Baba evladından Şeyh Mahmud oğlu Musa Fakı'nın tasarruf ettiği görülmektedir. Musa Fakı'dan sonra oğulları Ahmed, Musa ve Hamza, Çelebi Sultan Mehmed zamanında vakfa mutasarrıf olmuşlardır. Vakfa son olarak Yunus'un mutasarrıf olduğu görülmektedir. İlk sayımda 4 hane ve 3 mücerred, son sayımda ise 11 hane ve 1 mücerredten oluşan 12 nefer ile meskun olan mezraada vakfa bağlı 350 akça hasıl kaydedilmiştir⁶². Ayrıca, Ermenipazarı'nda bulunan Yayaavşarı mezraasında bir pare yer, Ermeni Baba Zaviyesi'ne vakfedilmiş olup, neslinden Şeyh Seyyid Ali ve Şeyh Hızır'ın mutasarrıf olduğu zaviyede ayende ve ravendeye hizmet ettikleri belirtilmektedir⁶³.

1.25. Zekeriya Baba Zaviyesi

Ermenipazarı Nahiyesi'ne tabi Zekeriya Baba köyünde ilk sayımda 4 hane ve 2 mücerred, son sayımda 10 hane ve 7 mücerred nüfus meskun olup, 360 akça hasıl mukayyedir. Zekeriya Baba vakfına Hüseyin Seydi'den sonra oğlu Aslıpaşa oğlu Ahmed ve Maruf ve Dedevali mutasarrıftır. Fatih Sultan Mehmed zamanında tebdil ve tağyir olunan vakıf daha sonra tekrar Maruf, Yusuf ve Ahmed oğlu Hüseyin'e sadaka olunmuştur. Vakfı en son Dedevali ve Behlül adındaki kişiler tasarruf etmişlerdir. Yarhisar'da vakfa bağlı bir de zemin kaydı bulunmaktadır⁶⁴.

⁵⁷ KKA.TD 570, v. 131, 257; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 239.

⁵⁸ KKA.TD 585, v. 295b-296a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 151-152; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 109..

⁵⁹ KKA.TD 570, v. 260; KKA.TD 580, v. 28; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 244.

⁶⁰ KKA.TD 585, v. 298b, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 147.

⁶¹ KKA.TD 585, v. 307a, BOA.MAD, No: 16016, v. 4, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 117; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 110.

⁶² KKA.TD 585, v. 297a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 152; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 110.

⁶³ KKA.TD 585, v. 290a, 297a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 152, 171.

⁶⁴ KKA.TD 585, v. 289a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 160; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 118.

1.26. Sarı Baba Zaviyesi

Ermenipazarı Nahiyesi'ne bağlı Eymir Karyesi'nde Orhan Bey ve Bayezid Bey'den Sarı Baba Zaviyesi'ne vakfedilen köyde ilk sayımda 3 nefer mukayyed iken son sayımda nüfustan hali kalmıştır. Köyün hasılı 200 akça olarak kaydedilmiştir. Sarı Baba'dan sonra Yusuf ve kardeşi Ahmed oğlu Hacı ve kardeşi Dede mutasarrıflardır. Mezkûrların oğulları Hüseyin ve Mehmed ve oğulları Hacı vakfın son mutasarrıfları olarak kaydedilmişlerdir⁶⁵.

1.27. Duman Şeyh ve Ali Gölü Şeyh Zaviyesi

Beypazarı'nın "nam-ı diğer Kozlu" olarak kaydedilen Sakız Karyesi Mezraası'nda Şeyh Ali Gölü oğlu Baba Ali, Abdi, Hamza Şeyh ve Baba Şeyhullah tasarruf etmiştir. Abdi ve Baba Şeyhullah'ın nesli münkariz olduğundan hisseleri Baba Ali'ye müntakil olmuştur. İlk sayımda 6, son sayımda ise 2 hane sahib-i vakıf olarak kaydedilmiş olup, vakfın hasılı 561 akça olarak mukayyedir⁶⁶.

1.28. Üveys Şeyh Zaviyesi

Beypazarı'ndaki Fahreddinoğlanları Mezraası'nda Percem adlı yerler vakıf olup, Segid Şeyh oğlu Üveys Şeyh tasarruf etmektedir. Üveys şeyh'in Tapdık Emre Zaviyesi'nde hizmet ettiği belirtilmektedir. Fatih Sultan Mehmed zamanında, Üveys Şeyh oğulları İbadullah, Abdullah, Lütfullah ve İdris'in mutasarrıfı bulunduğu vakfın, Lütfullah ve İbadullah hisselerini dahi Abdullah tasarruf etmeye başlamıştır. 400 akça hasılı ile mukayyed olan vakfı son olarak İbadullah oğlu İdrispaşa tasarruf etmiş ve Hacı adında bir oğlunun varlığından bahsedilmiştir⁶⁷.

1.29. Hacı Abdullah Evlatlık Vakfı

Beypazarı'na tabii Kuyumcu Mezraası'nda Lütfullah Çiftliği demekle maruf yer vakıf olup, nesli münkati olduktan sonra Tapdık Emre evladından Hacı Abdullah'a sadaka olunmuştur. Vakf-ı evlatlık üzere Mevlana Eymir Halife bin Hacı Fakih'in son mutasarrıf olarak kaydedildiği vakfın hasılı 350 akçadır⁶⁸.

1.30. İmadeddin Baba Zaviyesi

Beypazarı'na tabii Nallı Karahisar'da Kayabükü, Alatarla, Çaçiyaba, Kökitarla denilen yerler ile bir pare bağ İmadeddin Baba tarafından tasarruf edildikten sonra mensuh olup tımara verilmiştir. II. Bayezid zamanında Muharrem Fakih'e tasarruf olunan vakfa bağlı yerlerde çeltik üretimi yapılmakta olup hasılı 250 akçadır⁶⁹.

1.31. Şeyh Mesud Zaviyesi

Mihaliç Bey, Beypazarı'na bağlı Mihaliçhisarı'nda, Yortanyeri denilen yeri Şeyh Mesud'a vakfetmiş, Bayezid Hüdavendigâr dahi onaylamıştır. Mesud Şeyh neslinden Baba Ali, Abdi, Baba Şeyhullah, Mehmed ve Ali'nin tasarrufundan sonra Baba Ali'nin mutasarrıf olduğu vakfın hasılı 400 akçadır⁷⁰.

1.32. Abdal Musa Zaviyesi

Bergama tevabiinde Abdal Musa Zaviyesi'ne bir öşürlü mülk bahçe, bazı mülk bağlar, "Karabahçe demekle meşhur" mülk bahçe, Abdal Musa adında öşürlü mezra vakfedilmiştir. Abdal Musa Zaviyesi için ayrıca Bergama bağları arasında z,raat eden iki çift ve Yusuf adlı kulun işlediği çiftliğin hasılı, 4 inek, 20 kovan, 2 kazan, 2 tava, bir sini, bir çerağ, ve şehirdeki mülk evlerin geliri, 8 tepsi, 5 sahan, 3 çerni ve 3 demir ve Aksungurlu'da bir gül bahçesi ve içinde olan mütealisi hasılı ve eşcar-ı müsmiresi (meyve veren ağaç) vakfedilmiş,

⁶⁵ KKA.TD 585, v. 289a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 161; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 118.

⁶⁶ KKA.TD 585, v. 379b, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 697.

⁶⁷ KKA.TD 585, v. 576a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 699.

⁶⁸ KKA.TD 585, v. 376a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 701.

⁶⁹ KKA.TD 585, v. 379a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 703.

⁷⁰ KKA.TD 585, v. 376a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s. 698.

bundan başka Uluçam'da "Yenücek" ihdas edilen akarın resminden geri kalanı dahi vakfedilmiştir⁷¹.

1.33. Duman Şeyh Zaviyesi

Gölpazarı'na bağlı Donuzcu Karyesi'nde beş müdlük yer vakıf olup, Duman Şeyh oğlu Pazarlı ve oğlu Derviş Ali tasarruf etmişlerdir. Son olarak Musa Fakih'e verilen vakfın hasılı 70 akça olup, vakfa bağlı bir hane bulunmaktadır⁷².

1.34. Şeyh Kutlu Bey Zaviyesi

Gölpazarı'nda Şeyh Kutlu Bey'in Kozluca mezarında bir çiftlik yerinin vakıf olduğu, Merhum Sultan nişanıyla Kutlu Bey evladından Adil'in tasarruf ettiği yerin, fevt olmasından sonra kardeşi Ali ve emmüsü İshak oğlu Derviş İbrahim'e geçtiği kaydedilmektedir. Nasuh Şeyh, Piri, Şaban, Derviş İbrahim ve Yusuf'un son olarak tasarruf ettikleri kaydedilen mezradan elde edilen hasıl 270 akçadır⁷³.

1.35. Bereketli Vakfı

Defter-i atik denilen ve Fatih Sultan Mehmed dönemi veya sonrasında hazırlandığı düşünülen defterde kaydı olmayan vakfın mutasarrıfı Derviş Gaybi olup, ölümünden sonra Murad'a sadaka olunmuştur. Gölpazarı'nda bulunan vakfın hasılı mukayyed değildir⁷⁴.

1.36. Şahin Baba Zaviyesi

Adranos Nahiyesi'nde Şahkulu köyünün Şahin Baba Zaviyesi'ne Murad Hüdavenigar ve Bayezid Hüdavendigar dönemlerinde vakfedildiği görülmektedir. Zaviyeye daha sonra vakıf azadlılarının mutasarrıf olduğu, Hüseyin'in şeyhliğinden sonra Şahin Baba evladından Şeyh Alaüddin'in zaviyeye şeyh olarak mutasarrıf olduğu belirlenmiştir. Zaviyeye bağlı olarak 19 neferin kaydedildiği Şahkulu köyünden, 150 akça hasıl elde edildiği görülmektedir⁷⁵.

1.37. Yerbud Fakih Baba Zaviyesi

Yerbud Fakih Baba'nın Mihaliçcik'da bulunan zaviyesine 500 akça hasılı bulunan yerler vakfedilmiş olup, vakfa daha sonra evladan Kasım ve Adil, Fatih döneminde Derviş Nebi ve Yahya ve son olarak Derviş Nebi'nin ismi belirtilmeyen oğlu mutasarrıf olmuşlardır⁷⁶.

1.38. Yarımbaş Çiftliği Vakfı

Her ne kadar vakfiyeti şüpheli olduğu gerekçesi ile teftişe tabi tutulmuş olsa da 535 akça hasılı bulunan Yarımbaş Çiftliği'nde Derviş Mehmed, Derviş Bedir, Derviş Hasun, Derviş İstenbeki?, Derviş Mahmud ve Derviş Musa vakfiyet üzere tasarrufta buldukları tesbit edilmektedir⁷⁷.

1.39. Gül Abdal Mezarı

Çakıcı Köyü'nde Gül Abdal adına yapılan türbede Can Abdal ve Baba Kulu yapılan harime hizmet için hazır bulunmaktaydılar. Vakfa bağlanan hasıl hakkında bilgi bulunmamaktadır⁷⁸.

1.40. Derviş Şahkulu Zaviyesi

Bergama'da Derviş Şahkulu içinden ırmak akan bir bahçeyi zaviyesine vakfetmiştir. Zaviye için senevi 10 akça gelir getiren bir adet kâranenin de zikredildiği görülmektedir⁷⁹.

⁷¹ KKA.TD 585, v. 142b.

⁷² KKA.TD 585, v. 270b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 88.

⁷³ KKA.TD 585, v. 264a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigar Livası, s. 328; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 85..

⁷⁴ KKA.TD 585, v. 273a, Barkan-Meriçli, Hüdavendigar Livası, s. 331; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 98..

⁷⁵ KKA.TD 585, v. 324a.

⁷⁶ KKA.TD 585, v. 387a.

⁷⁷ KKA.TD 585, v. 387b.

⁷⁸ KKA.TD 585, v. 392a.

1.41. Balcı Zaviyesi

Bergama'da beylik yerleri ve yaya yerleri arasında olduğu belirtilen 120 akça hasıllı bir çiftlik yerin balcı Zaviyesi'ne vakfedilmiş olduğu, meşihatının ise Seydi Ali'ye sadaka olunduğu görülmektedir⁸⁰.

1.42. Kara Hamza Zaviyesi

Seferihisar'da "kadim-i eyyamdan" vakıf olduğu belirtilen zaviyede Kara Hamza'nın erkek evladının neslinin münkariz olmasından sonra kızı neslinden Şah Veli'nin meşihati elinde bulundurduğunun Kirmasti ve Köhne defterde zikredildiği belirtilmektedir. Atik defterde ise Derviş Bali'nin adı geçmekte, kendisinden sonra da Eyne Derviş, Süleyman ve Veli Eyneoğul "ale'l-iştirak" vakfı tasarruf etmektedir. Zaviyede hizmet eden 6 neferin isimlerinin zikredildiği kayıttan vakfın hasılının 600 akça olduğu görülmektedir⁸¹.

1.43. Şeyh Baba Yusuf Zaviyesi

Seferihisar'da Şeyh Baba Yusuf Hazretleri'nin Karahisar'da yaptırdığı cami ve mescid için toplam 82 adet dükkan vakfettiği kaydedilmiştir. Vakfedilen dükkanlardan birinin hasılı mescidin imamet ve kitabet cihetleri için, bir dükkanın hasılı vakfedilen dükkanların cabisi için, 40 dükkanı günde beş cüz tilavet eden şahıslar için, iki cüz Hazret-i Resulullah ruhu için, iki cüz kendi ruhu için ve bir cüz anne ve babası ruhu için okunması şartıyla cüz tilavetine vakfetmiştir. Sultan Yıldırım Bayezid Han, Anadolu Vilayeti haracından günde 10 akçayı bu zaviyeye vakfederek tevziname mucebince yevmi iki akça hitabet, üç akça imamet, bir akça te'zin, bir akça kıtmir?, iki akça 4 nefer olan hafizin, yarım akça meremmet, çeyrek akça hafid ve bağına tayin etmiştir. Ayrıca Seferihisar'da Küçük Hamam kurbunda içinde su akan yarım dükkan, Hacı Piri tarafından caminin çerağ yağı için vakfedilmiştir. Bundan başka Demirciler ve Sarraçlar çarşısında birer dükkanın ve Kasab Mahmud'un 1/48 akçasının da çerağ yağı için vakfedildiği gözlenmektedir⁸².

1.44. Timurhan veled-i Boga Şeyh Zaviyesi

Nevruz adası mezrasının evvelden "ıssız-korkuluk yer" olduğu, Yogar Şeyh oğlu Timurhan'ın bahsi geçen yeri görüp gözetmek için vakfettiği görülmektedir. Söz konusu yer için Mısırhan Derviş'in evvelden şeyh olduğu, kendisinden sonra Hayran Derviş ve oğlu Saruhan Derviş'in meşihati ellerinde bulundurduğu söylenebilir. Zaviyede hizmet etmekte olup, zaviyedarın oğulları olan Pirbudak, Erku, Dedeşeyh ve Nefs zaviyede hizmet ettikleri belirlenen son kişiler olup, zaviyenin hasılı sadece 550 akçadır⁸³.

Bundan başka Hacı İvaz Paşa Medresesi'ne bağlı bir köye adını veren Yiğid-Baba'yı da burada anmak elzemdir⁸⁴.

2. Sultanönü Sancağı'nda Abdalân-ı Rum

Osmanlı Devleti'nde ilk teşkilatlanmış sancağın, Sultanönü Sancağı olup, ilk sancak beyi olarak Orhan Bey'in görevlendirildiği bilinmektedir⁸⁵. 1393 yılında kurulan Anadolu Eyaletine bağlanan Sultanönü Sancağının sınırları, akarsulara göre çizilmiş olup, sancağın kuzey, kuzey-batı ve doğu sınırlarını Sakarya nehri oluşturmaktadır⁸⁶. Dolayısı ile Osmanlılara has idari birimi Karacahisar, Seyid Gazi, İnönü, Günyüzü ve Eskişehir'i içine alan Sultanönü (Sultanöyüğü) ve Bursa'nın merkez alındığı Hüdavendigâr Sancağı'nın teşkil ettiği söylenebilir.

⁷⁹ KKA.TD 580, v. 144a.

⁸⁰ KKA.TD 580, v. 144b.

⁸¹ KKA.TD 580, v. 193a.

⁸² KKA.TD 580, v. 196b.

⁸³ KKA.TD 580, v. 204a.

⁸⁴ KKA.TD 585, v. 304a; Barkan-Meriçli, Hüdavendigâr Livası, s.113.

⁸⁵ Aşıkpaşazâde, Tevarih..., s. 63, 291.

⁸⁶ Halime Doğru (1992). XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, İstanbul: AFA Yayınları, s. 34.

XVI. yüzyılın sonlarında 541 numaralı Sultanönü Sancağı Evkaf Defteri'inden faydalanılarak yapılan araştırmada 33 adet abdal zümresine ait vakfa rastlanmıştır ki bu Anadolu ve Balkanlardaki sancaklara göre oldukça yüksek bir sayıdır. Osmanlı devleti'nin ilk teşkilatlandığı Hüdavendigâr ve Sultanönü Sancaklarına ait tahrir defterlerinde tesbit edilen abdal zümresine ait vakıfların çokluğu, ilk Osmanlılar ile Abdalân-ı Rum arasındaki sıkı bağları kanıtlamaya yeterlidir. Ancak bu sancaklarda kurulan diğer vakıf kurucuları ile kıyaslandığında Sultanönü Sancağı dahilinde bulunan Abdalân-ı Rum'un oranı küçümsenmeyecek derecede çıkabilirken, Hüdavendigâr Sancağı içindeki oranına bakıldığında ise, selâtin ve gazilerin de içinde bulunduğu yüzlerce vakıf kurucusu içinde en önemli gruplardan birini teşkil ettiğini söylemek pek doğru olmayacaktır.

2.1. Derviş Abdurrahman Zaviyesi

Bilecik'in Ölükçeöz Köyü'ne bir çiftlik yerin kadimden vakfiyet üzere tasarruf olunduğu ve 250 akça hasılı bulunan yere Derviş Abdurrahman'dan sonra oğlu Derviş Çerağ'ın mutasarrıf olduğu belirtilmektedir. Vakfın kadimden olması, kuruluşunun Osman Gazi ve hatta ondan önceki dönemlere kadar götürülebileceğini göstermektedir⁸⁷.

2.2. Burçaklı Zaviyesi

Bilecik'in Çadırlu Köyü'nde Burçaklı Zaviyesi'ne iki çiftlik yerin kadimden vakıf olduğu ve "selâtin-i maziyeden hükümleri" bulunduğu belirtilmektedir. Ali Derviş ve karındaşlarının mutasarrıf olarak kaydedildiği vakfın hasılı 750 akçadır⁸⁸.

2.3. Ferraş Murad Zaviyesi

Bilecik nefsinde "kadimden" vakıf olduğu belirtilen zaviyenin kurucusu olan Ferraş Murad'ın, Ede-balı Zaviyesi'nde ferraşlık vazifesi gördüğü tahmin edilmektedir. Söz konusu vakfın, Fatih döneminde mensuh olduktan sonra mukarrer tutularak eski müteveli oğlu Mehmed'e tevliyetlik üzere Ahmed adındaki dervişe müstemil sadaka olduğu kaydedilmiştir. Yusuf adındaki birinin Müteveli ve Seyyid Mustafa'nın Şeyh olduğunun kaydedildiği vakfın tevliyetinin Kılıç Bey evladına şart olduğu da belirtilmektedir. Sultan Murad Han ve Sultan Mehmed Handan hükümleri olan Kılıç Bey evladından Cafer veled Murad veled Mehmed arasından Cafer'in müteveli ve Seyyid Mustafa'nın Şeyh tayin edilmesinden sonra tevliyet, Cafer veled-i Murad'a geçmiştir. Vakfın Bilecik nefsinde 8640 akça toplam hasılı mukayyed olup, bunun önemli bölümü hamamdan sağlanmaktadır. Hamamdan elde edilen 5760 akçanın dörtte biri Ede-Balı zaviyesine sarf edilmekteyken, hamamın geliri 5040 akçaya düştükten sonra Ede-balı Zaviyesi'nin hissesi 720 akçaya düşmüştür. Vakfın Karaçay, Alakilise ve Güneyce köylerinde hasılı belirtilmeyen ziraatgâhlarının varlığından da bahsedilmektedir⁸⁹. Ferraş Murad Zaviyesi'ne akar olarak, Eskişehir Nahiyesi'nde hasılı tesbit edilemeyen 67 nefer ile meskun bir köy ile 350 akça hasıl ile mukayyed bir de çiftlik kaydı bulunmaktadır⁹⁰.

2.4. Yarasa Baba Zaviyesi

Bilecik'te yarım çiftlik miktarı yerin Yarasa Baba'ya vakf olduğu ve ellerinde "selâtin-i maziyeden hükümleri" olduğu belirtilmektedir. Derviş Halil, Derviş Durmuş, İbrahim, Abdurrahman, Seydi Ali ve Ahmed nam oğullarının mutasarrıf olarak kaydedildikleri vakfı son olarak Seydi Ali, Ahmed, İbrahim, Abdurrahman, Yunus ve Halil tasarruf etmişlerdir. Vakıf evladından 15 neferin kayıtlı olduğu anlaşılacak vakıf yerin hasılı 700 akçadır⁹¹.

⁸⁷ KKA.TD 541, v. 52a; Turgut, Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 54.

⁸⁸ KKA.TD 541, v. 52b; Turgut, Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 55.

⁸⁹ KKA.TD 541, v. 52b.

⁹⁰ KKA.TD 541, v. 16a; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 55-56.

⁹¹ KKA.TD 541, v. 53b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 56.

2.5. Şeyh Ede-Balı Zaviyesi

117/1 cilt numaralı deftere göre Osman Bey, 453 ve 585 numaralı defterlere göre Orhan Bey tarafından Şeyh Edebalı'ya vakfedildiği belirtilen Söğüd Nahiyesi'ne bağlı Kozacı köyünde Osman Bey'den vakfa verilen 3 "gavur" bulunduğu mukayyedir. Zaviyeye Şeyh Ede oğlu Mahmud Paşa oğlu Şeyh Mehmed mutasarrıf olmuşlar ve meşihat şartlarını yerine getirerek ayende ve ravendeye hizmet etmişlerdir. Karyede ilk sayımda "cemaat-i Müslüman" başlığı altında 13 neferlik nüfus, son sayımda 18 nefere yükselmiş olup her iki sayımda da "cemaat-i gebran" başlığı altında 10'ar nefer mukayyedir. Karyenin hasılı 1710 akçadan 1768 akçaya yükselmiştir. Aynı nahiyede Kozca mezarı, Osman Bey'den Bilecik'deki Ede Şeyh Zaviyesi'ne vakfedilmiş olup, bahis konusu mezraya Edebalı oğlu Şeyh Mehmed'den sonra Paşa ve Mahmud mutasarrıf olmuşlardır. Vakfın son mutasarrıfı Mü'min Fakih'tir. İlk sayımda 13, son sayımda ise 24 nefer ile meskun olduğu görülen mezraanın hasılı 830 akçadır. Bundan başka Söğüd nefsinde 3 kafir yeri vakıf olup, zaviyede sarf olduğu mukayyed olup, hasılı belirtilmemiştir. Böylece Söğüd'den sağlanan hasılın toplamının 2600 akçayı bulduğu söylenebilir⁹².

Zaviyenin Bilecik nefsinde Ferraş Murad tarafından yaptırılan hamamdan son tahlilde 720 akça hasılı kaydedilmiştir. Bundan başka, Sultan Mehmed Han berati ile Derviş Mahmud adındaki vakıf evladının Derviş Paşa ile beraber mutasarrıf olduğu vakfın meşihatının Elvan Bey'e bırakıldığı ve hasılının 1200 akça olduğu tesbit edilmektedir. Yine Bilecik nefsinde asiyab, mukataa, kasab dükkanı, dükkan ve hane zemin kiralari, bağat gelirlerinden toplam 740 akça hasılın mukayyed olduğu vakfın bu geliri Fatih döneminde Lülü Paşa Zaviyesi'ne aktarılmıştır. Böylece Bilecik nefsinde elde edilen hasılın toplam 1920 akçayı bulduğu görülmektedir⁹³.

2.6. Tur Ali Baba Zaviyesi

İnönü nefsinde bulunan Tur Ali Baba Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiş olup, mezkûr zaviyede İskender Şeyh'in ayende ve ravendeye hizmet ettiği kaydedilmiştir. İskender'den sonra Derviş Yusuf ve Derviş Pîrî'nin mutasarrıf oldukları zaviyeye İnönü'de iki bağ yeri ve İsviranı'nda onaltı dönüm yerin vakfedildiği görülmektedir. Derviş Yusuf ve Derviş Mehmet'in şeyhliğini müteakip, zaviyeye son olarak Derviş Mehmet ve oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Zaviyenin toplam geliri 400 akça olarak kaydedilmiştir⁹⁴.

2.7. Osman Baba Zaviyesi

İnönü'niün Aksu köyünde bir çiftlik yer Osman Baba Zaviyesi'ne vakıf iken mensuh olup tımara verilmiş, ancak Sultan Bayezid Han zamanında mukarrer tutularak Murad Şeyh ve Ali Şeyh oğullarından Ali, Hamza, İlyas ve Yusuf'a yeniden sadaka olunmuştur. Vakfa Mustafa Derviş'ten sonra Hasan ve mahmud veledan Ömer ve Mustafa veled Ali mutasarrıf olmuşlardır. Vakfın hasılı 400 akçadır⁹⁵.

2.8. Kumral Abdal Zaviyesi

Söz konusu zaviyeye İnönü'ye bağlı Kumral Baba, Kumral Seydi ve Karacağaç köyleri vakfedilmiştir. Bu köylerde toplam 147 nefer meskûn olup, bunlardan 93'ü hane, 54'ü mücerred olarak kaydedilmiştir. Köylerden elde edilen toplam vergi miktarının 7317 akçayı bulduğu görülmektedir. Osman Han'dan vakfedildiğinin sabit olduğu belirtilen Kumral Baba köyüne, Mahmud Seydi ve Cemal Seydi mutasarrıflardır. Cemal Seydi'nin fevt olmasından sonra hissesinin oğlu Bekir Seydi'ye sadaka olduğu ve köye son olarak Kalender veled Şeyh

⁹² KKA.TD 585, v. 282b-283b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 57-58.

⁹³ KKA.TD 541, v. 54b.

⁹⁴ KKA.TD 541, v. 44a; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 67.

⁹⁵ KKA.TD 541, v. 45b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 68.

Bekir'in mutasarrıf olduğu kaydedilmiştir. Köyden 1537 akça hasil elde edildiği görülmektedir⁹⁶.

Kumral Seydi köyü ise, 3315 akça ile en fazla gelir getiren birim olarak dikkat çekmektedir. Osman Han tarafından vakfedildiği görülen köye Kumral Seydi oğlu Alişar'ın oğlu İbrahim Seydi mutasarrıf olup, İbrahim'den sonra oğlu Budak'a sadaka olduğu belirtilmektedir. Karacağağaç köyü, Kumral Abdal Zaviyesi'ne vakfedilen İnönü Nahiyesi'ndeki son köy olup, 2465 akça hasılı ile mukayyedir. Kayıtlardan söz konusu köy için Sultan II. Bayezid'in de nişan-ı hümayununun mevcut olduğu anlaşılmaktadır⁹⁷.

2.9. Murad Baba Zaviyesi

İnönü'nün İncesu köyünde bir çiftlik yerin Murad Baba Zaviyesi'ne vakf olduğu, ellerinde "Selâtin-i maziyyeden" hükümleri bulunmasına rağmen mensuh olub tımara verildiği kaydedilmiştir. Bayezid Han zamanında mukarrer tutulduktan sonra Kalfal Şeyh ve Hızır İlyas'a sadaka olunan yere daha sonra Yusuf ve Ali'nin, Yusuf'un fevtinden sonra ise oğlu Ömer mutasarrıf olmuşlardır. 350 akça hasılı bulunan yeri son olarak Turgut Şeyh veled-i Yusuf Şeyh tasarruf etmiştir⁹⁸.

2.10. Tigan Abdal Zaviyesi

İnönü'ye tabi Dörtelli Köyü'nde bulunan Tigan Abdal Zaviyesi'ne vakfedilmiş bulunan çiftliklere "selatin-i maziden" ahkamlarıyla Devlet Bacı'nın vakfiyet üzere mutasarrıf olduğu kendisinden sonra Hızır Bali'ye geçtiği kaydedilmiştir. Hızır Bali'den sonra oğlu Bektaş'ın 354 akçalık hasıla mutasarrıf olduğu görülmektedir. Söz konusu hasılın, Hamza Hacı'nın banisi olduğu Şuayyib değirmeninden sağlandığı anlaşılmaktadır⁹⁹.

2.11. Seydi Ali Zaviyesi

İnönü'nün Ece ve Kızılhisar köylerinde bir çiftlik yerin kadimden Ali Seydi vakfı olduğu, Sultan Murad zamanında Ali Seydi oğlu Mustafa Seydi'nin vakfa mutasarrıf olduğu belirtilmektedir. Mustafa'nın fevt olmasından sonra Sultan Bayezid Han ve Sultan Selim Han zamanlarında oğlu Kemal Seydi'nin mutasarrıf olduğu vakıf son olarak Mustafa'ya sadaka olunmuştur. Vakfın 360 akça hasılı bulunmaktadır¹⁰⁰.

2.12. Seydi Süleyman Baba Zaviyesi

İnönü'nün Aksu köyünde 20 dönüm miktarı yer Seydi Süleyman Baba adındaki dervişe, İnönü'nün eski beyi olduğunu tahmin ettiğimiz İdris Battal Bey'in yaptığı vakıf, Osman gazi öncesinde yapıldığı kesin olan tek vakıftır. Sultan selim ve Süleyman'ın nişanlarıyla Seyyid Habib'in mutasarrıf olduğu vakıf, kendisinden sonra oğlu Kızıl'a geçmiştir. Vakfın hasılı tesbit edilememiştir¹⁰¹.

2.13. Karasakal Zaviyesi

Eskişehir Nahiyesi'nin Karasakal köyünde bulunan zaviyeye Şeyh Tahir'in evlatlarının mutasarrıf olduğu ancak zaviyede şeyhlik yapanların daha sonra mezkur şeyhin evladından olmadığına ortaya çıktığı kaydedilmektedir. Zaviyenin bulunduğu köyde 3 çift, ikişer nimçift ve bennak ve 5 mücerredten müteşekkil 14 nefer mütemekkindir. Söz konusu zaviyenin harab olmasından sonra 1308 yılında Eskişehir'de bulunan medresenin müderrisine bağlandığı anlaşılan zaviye gelirlerine Derecik köyü hasılı da eklenmiştir. Derecik köyünde 8 nimçift, 14 bennak ve 19 mücerred ile bir zaviyedardan oluşan 42 nefer meskundur¹⁰².

⁹⁶ KKA.TD 541, v. 45b-46a.

⁹⁷ KKA.TD 541, v. 46b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 69.

⁹⁸ KKA.TD 541, v. 47b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 69.

⁹⁹ KKA.TD 541, v. 44a; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 70.

¹⁰⁰ KKA.TD 541, v. 49a; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 70.

¹⁰¹ KKA.TD 541, v. 49b; Turgut, Bilecik Bölgesinde..., s. 70.

¹⁰² KKA.TD 541, v. 14a-b.

2.14. Takıyyüddin Baba Zaviyesi

Rumbaker köyünde 1000 akça hasılı bulunan zaviyenin, Bali ve Murad Şeyh Sultan Mehmed nişanı ile mutasarrıf iken mensuh olup, tım ara verildiği belirtilmektedir. Ancak daha sonra yeniden Takıyyüddin Baba evladına tevcih edilen köyde 5 vakıf gulamının yanı sıra bir nimçift, 11'er bennak ve mücerred ile bir zaviyedardan müteşekkil 28 nefer mütemekkindir. Zaviyeye en son olarak Baba'nın evladından Hüsam ve Hamza Bali Derviş mutasarrıf olmuşlardır¹⁰³.

2.15. Beştaş Zaviyesi

Beştaş oğlu Halil ve Hekim Yusuf'a sadaka olunduğu belirtilen zaviyeye daha sonra Halil'in oğullarından Derviş Paşa'nın ve daha sonra Derviş Paşa evladının tasarruf ettiği anlaşılmaktadır. Zaviyenin bulunduğu köyde 15 çift, 20 nimçift, 51 mücerred, 2 zaviyedar, 3 vakıf gılmanın aralarında bulunduğu 118 neferin mütemekkin olduğu görülmektedir. Köyün hasılı 4221 akça olup, buğday üretimi ile çift ve bennak resminden alınan vergiler bu hasılın ağırlık noktasını teşkil etmektedir¹⁰⁴.

2.16. Kılı Ali Zaviyesi

Göçek Derviş'in tasarruf ettiği kaydedilen zaviye etrafında oluşan köyde 22 nefer mütemekkindir. Köyde zaviyenin hizmeti gören 10 neferden başka birer sipahizade ve pir-i fani mukayyedir. Zaviyenin hasılı 2000 akçadır. Söz konusu zaviyeye Kasım Paşa Vakfı'na bağlı olan bir zemin ve asiya kaydı dolayısıyla da rastlanılmaktadır¹⁰⁵.

2.17. Eskişehir Camii Vakfı (Ahi Hatib Baba)

Camide hatib olanların tasarruf ettikleri ve mensuh dahi olmadığı belirtilen 740 akça hasıllı yerleri Ahi Hatib Baba'nın hitabetlik üzere mutasarrıf olduğu kaydedilmiştir. Ahi Baba'dan sonra aynı yeri oğlu Derviş Mehmed'in tasarruf ettiği anlaşılmaktadır. Vakfa mutasarrıf olan zatın Abdalân-ı Rum içinde değerlendirilmesine karşın bir yandan ahi olması ve diğer yandan da camide hatib görevini ifa etmesi dikkat çekicidir. Esasen, tahrir defterleri, Barkan'ın da üzerinde durduğu üzere çok önemli görevler üstlenen, dinlerini kitabi olarak da iyi bilen ve Ocak'ın üzerinde durduğu marjinal sufilik ile pek ilgileri olmayan bunun gibi pek çok abdal zümresine mensub şahsiyetlerin kayıtları ile doludur¹⁰⁶.

2.18. Derviş Ali ve Mehmed Fakih Zaviyesi

Akece köyünde bir çiftlik yer kadimden vakfiyet üzere tasarruf edilirken mensuh olup tımara verildiği, Bayezid II zamanında mukarrer tutulup Mehmed Fakih ve Seydi Ahmed'e yeniden sadaka olunduğu kaydedilmiştir. Zaviyeye bağlı ikisi beratlı olmak üzere 6 nefer bulunmaktadır¹⁰⁷.

2.19. Baş Salih Zaviyesi

Gökçeköy'de Derviş Hüseyin veled-i Derviş Sinan'ın tasarruf ettiği zaviyede bir neferin ayende ve rvendeye hizmet ile yükümlü olduğu görülmektedir.

2.20. Ahd Zaviyesi

Derviş Mehmed ve kardeşi Tonul Derviş'in mutasarrıf olarak ayende ve ravendeye hizmet ettikten sonra Tokul Şeyh oğulları Halil ve Bali'nin zaviyeye hizmet ettikleri kaydedilmiştir¹⁰⁸.

¹⁰³ KKA.TD 541, v. 18a.

¹⁰⁴ KKA.TD 541, v. 18b.

¹⁰⁵ KKA.TD 541, v. 19a, 42b.

¹⁰⁶ KKA.TD 541, v. 21a.

¹⁰⁷ KKA.TD 541, v. 22a.

¹⁰⁸ KKA.TD 541, v. 22a.

2.21. Güzel Abdal Zaviyesi

Söğüd köyünde bir çiftlik yer Güzel Abdal Zaviyesi'ne vakfedilmiş olup, mensuh olarak timara verildikten sonra Sultan Bayezid Han zamanında Derviş İbrahim ve Veli ve Hüseyin Hamid Derviş'e sadaka olunduğu görülmektedir¹⁰⁹.

2.22. Abdülkadir Derviş Zaviyesi

Karacaşehir'de bir çiftlik yerin "kadimden" vakfiyet üzere tasarruf edildiği ve mensuh dahi olmadığı kaydedilmiştir. Sultan Mehmed Han beratıyla Salih Fakih'in mutasarrıf olduğu zaviyeye Ahi Salih ve Hacı veladan Ahi Hamza ve nihayet Seyyid Abdülkadir tasarruf etmiştir. Zaviyede 1085 akça hasil ve biri şeyh olmak üzere 5 nefer mukayyedir¹¹⁰.

2.23. Kulağuz Zaviyesi

Muttalib köyünde bir çiftlik yerin, kadimden vakıf iken mensûh olub timâra verildiği ancak daha sonra Seydi Mahmud adındaki dervişe sadaka olunduğu belirtilmektedir. Seydi Mahmud oğlu Derviş Alaeddin ve kardeşi Bâyezid oğlu Cafer'den sonra zaviyeye son olarak Ahmed ve Bayezid mutasarrıf olmuşlardır. Zaviyeye Örencik mezrası ve Bağlu Şahin mezralarından elde edilen 500 akça akar bağlanmışır¹¹¹.

2.24. Seydi Abdullah Zâviyesi

Eskişehir sınırında elli dönüm miktarı yerin kadimden vakfiyet üzere Hamza Fakih'in tasarruf ettiği, mensuh dahi olmayarak Hamza Fakih oğullarından Derviş Ali ve Mehmed'e intikal ettiği tesbt edilmiş olup zaviyenin hasılı 350 akçadır¹¹².

2.25. Dadluca Şeyh Zaviyesi

Şehiröyüğü köyünde bir çiftlik yer vakıf olup, 150 akça hasılı bulunan mezkur yere Hızır İlyas'ın mutasarrıf olduğu kaydedilmiştir¹¹³.

2.26. Kara Baba Zaviyesi

Avdancık köyünde bir miktar bostânlık, bağçe ve iki dönüm miktarı göl kenarında Harmanyeri demekle maruf yerlerden elde edilen 200 akça hasil Kara Baba ve oğlu Mehmed tarafından tasarruf edilmektedir¹¹⁴.

İnegöl'e bağlı Adaöyük köyünde de bir çiftlik yer evvelden Kara Baba Zaviyesi'ne vakıf iken, Orhan Gazi tarafından Segid Fakih'e sadaka olunmuştur. Segid Fakih'ten sonra oğlu Burhan Fakih, ölümünden sonra da evlatları Yusuf ve Ahmet tasarruf etmişlerdir. Ahmet ve Yusuf'un ölümlerinden sonra Ahmet'in oğlu Mehmet ve Murat, Mürüvvet, Nasuh ve Ahmet mutasarrıf olmuşlardır. İlk sayımda 5, son sayımda da 14 nefer nüfus mukayyed olup, çiftliğin hasılı 300 akçadır¹¹⁵.

2.27. İbrahim Dede Mezarı

Ortaklar köyünde İbrahim Dede Mezarı demekle marûf yerin vakfının olmadığı, âyende ve revendenin gelip kurban, sadaka ve çeşitli ihsanlarda bulunup bunları zabtecek adam bulunmadığından dolayı Sultân Mehmed Han, Seyyidü's-Sâdât Seyyid Ahmed'e 320 akça hasıllı yeri sadaka etmiştir. Seyyid Ahmed oğulları Mahmud ve Seyyid Hüseyin vakfı tasarruf eden son mutasarrıflardır¹¹⁶.

¹⁰⁹ KKA.TD 541, v. 22b.

¹¹⁰ KKA.TD 541, v. 22b.

¹¹¹ KKA.TD 541, v. 25b.

¹¹² KKA.TD 541, v. 26a.

¹¹³ KKA.TD 541, v. 26a.

¹¹⁴ KKA.TD 541, v. 28b.

¹¹⁵ KKA.TD 585, v. 308a, Barkan, Hüdavendigâr Livası, s. 121.

¹¹⁶ KKA.TD 541, v. 28b.

2.28. Sultân Şücâ'Zâviyesi

Karahisar-ı Sahib sancağında Oynaş nahiyesinde Şücâ' Baba Vakfına ait olan kaydın, Çak nam karye tahtında mukayyed olduğu, söz konusu vakfa Eminlik-alanı yaylası mukataasından elde edilen 10 akça akarın bağlı olduğu belirtilmektedir¹¹⁷.

2.29. Seyyid Battal Gazi Zaviyesi

Seyyid Gazi Nahiyesi'nin bütün mahalleleri ve bazı köyler Seyyid Battal Gazi Zaviyesi için zengin akarlar meydana getirmiştir¹¹⁸. Seyyid Gazi nefsinde vakfa akar olarak kaydedilen 27.786 akça hasil bulunmaktadır. bu hasıllın 5938 akçasının çift, bennak ve mücerredlerden alınan vergiler, 7200 akçasının buğday (hınta), 3280 akçasının arpa (şair), 3280 akçasının mahlut, 350 akçasının bağ ve harim, 300 akçasının 5 bab asiyab, 500 akçasının dervişlerin ihdas ettiği bağçe, 950 akçasının 19 bab dükkan, 3000 akçasının "kıst-ı hamam", 12 akçasının küvvare (kovan), 150 akçasının zemin resmi, 200 akçasının koyunlardan alınan ağnam resmi, 132 akçasının zemin tapusu, 138 akçasının deştbanı resmi, 300 akçasının bâd-ı hevâ ve arusane resmi, 10 akçasının 12 dönümlük bir zemin ve 350 akçasının "çakmak mukataası"ndan elde edilen vergilerden sağlanmakta olduğu tesbit edilmiştir¹¹⁹.

2.29.1. Karacapınar Köyü: 541 numaralı defterde baş tarafı eksik olmasına rağmen, MAD 27 defterindeki kayıttan eksik yerin başlığının Karacapınar köyü olduğu anlaşılmaktadır. Köyde bu dönemde 176 nefer mütemekkindir. Yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde nüfusun toplamda kaç nefer olduğu ise maalesef anlaşılamamaktadır¹²⁰.

2.29.2. Kalkan ve Yenice Mahallesi: Mahallede yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde 106 neferin meskûn olduğu görülmektedir. Bunlardan iki neferi sahib-i berat'tır¹²¹.

2.29.3. Özbek Mahallesi: Mahallede yüzyılın son çeyreğinde 134 nefer mütemekkindir¹²².

2.29.4. Hatibler Mahallesi: Mahallede biri hoca vekili ve ikisi cami hizmetçisi olan 69 nefer mütemekkindir¹²³.

2.29.5. Yelbey Mahallesi: Yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde mahalle nüfusunun 82 nefere yükseliği görülmektedir¹²⁴.

"Perakende-i Reâyâ-yı Vakf-ı Seyyid Gazi" başlığı altında 26 neferin, Eskişehir nefsinde mütemekkin olduklarına dair kayıt bulunmaktadır.

Bundan başka söz konusu zaviye için bir çok köyün hasılı vakfedilmiştir.

2.29.6. Arabviranı köyü: Arabviranı köyü ve köyde bulunan iki zeminden elde edilen toplam 9427 akçanın Seyyid Gazi Vakfına akar olarak kaydedildiği görülmektedir. Söz konusu akarın 3300 akçası hınta (buğday), 1600 akçası şair (arpa), 600 akçası mahlut, 30 akçası bağçe, 150 akçası bostan, 250 akçası küvvare, 830 akçası koyunlardan elde edilen ağnam, 250 akçası zemin resmi, 80 akçası deştbanı, 100 akçası zemin tapusu, 1944 akçası çift, bennak ve mücerred resmi ve 240 akçasının da bâd-ı hevâ ve arusâne resminden elde edildiği görülmektedir. Köyde yüzyılın sonunda 110 nefer mütemekkindir¹²⁵.

2.29.7. Karkın Köyü: Köyde yüzyılın son çeyreğinde 97 nefer meskûn olup, 7 adet de zemin kaydı tesbit edilmiştir. Köyün hasılı 6094 akça olup, 1800 akçası hınta (buğday), 1000 akçası arpa (şair), 800 akçası mahlut, 180 akçası bağ ve bağçe, 45 akçası bostan, 120 akçası

¹¹⁷ KKA.TD 541, v. 31a.

¹¹⁸ KKA.TD 541, v. 31a.

¹¹⁹ KKA.TD 541, v. 34a.

¹²⁰ KKA.TD 541, v. 31b.

¹²¹ KKA.TD 541, v. 32a.

¹²² KKA.TD 541, v. 32b-33a.

¹²³ KKA.TD 541, v. 33b.

¹²⁴ KKA.TD 541, v. 34a.

¹²⁵ KKA.TD 541, v. 35a.

küvvare, 150 akçası ağnam, 220 akçası zemin resmi, 60 akçası deştbanı, 120 akçası bâd-ı hevâ ve arusâne ve 1449 akçası çift, bennak ve mücerred resimlerinden sağlanmaktadır¹²⁶.

2.29.8. Virancık Köyü: Köyün nüfusu 75 nefer olarak belirlenmiştir. Köyde ayrıca 3 adet zemin tesbit edilmiştir. Köyde tesbit edilen 2692 akça hasılın 600 akçası hınta (buğday), 400 akçası şair (arpa), 200 akçası mahlut, 20 akçası bağçe, 40 akçası bostan, 60 akçası küvvare, 80 akçası zemin resmi, 30 akçası deştbanı, 80 akçası ağnam, 60 akçası zemin tapusu, 50 akçası bâd-ı hevâ ve arusâne ve 1072 akçası çift, bennak ve mücerredlerden alınan vergilerden elde edilmektedir¹²⁷.

2.29.9. Kozlu Köyü: Ahaliden hali iken Seyyitgazi raiyyetlerinin elinde ziraate açıldığı belirtilen köyde 55 nefer meskundur. Köyden elde edildiği anlaşılan 1323 akça hasılın 300 akçası hınta (buğday), 160 akçası şair ve mahlut, 10 akçası bağçe, 10 akçası bostan, 15 akçası küvvare, 15 akçası çayır, 10 akçası ağnam, 20 akçası zemin, 40 akçası deştbanı, 15 akçası zemin tapusu, 30 akçası bâd-ı hevâ ve arusâne vergisi ve nihayet 708 akçası çift, mücerred ve bennak vergisinden sağlandığı görülmektedir¹²⁸.

2.29.10. Mümin Köyü: Köyde 61 neferin meskûn olduğu anlaşılmaktadır. Köyün toplam hasılı 3512 akça olup, toplam hasılın 1500 akçası hınta, 600 akçası şair, 400 akçası mahlut, 10 akçası bostan, 12 akçası küvvare, 50 akçası ağnam, 50 akçası zemin resmi, 40 akçası deştbanı, 50 akçası zemin tapusu, 50 akçası bâd-ı hevâ ve arusâne ve 750 akçası da çift, bennak ve mücerredlerden elde edilen toprak vergisinden sağlandığı söylenebilir¹²⁹.

2.29.11. Kervansaray ve Dükkanlar: Eskişehir merkezinde bulunan dükkânlar ve bir kervansaray gelirinin de toplam 11300 akçayı bulduğu görülmektedir. Halil Baba'ya ait 12 bab asiyabtan ve diğr bir asiyabtan ise 5000'er akça hasıl elde edildiği görülmektedir. Seyyid Gazi nahiyesinde tesbit edilen 650 akça niyabet ve 500 akçalık bâc-ı bazar vergisinin de vakfa akar kaydedildiği anlaşılmaktadır¹³⁰.

Şehir önünde Karkın köyünde iki arg arasında Alemdâr Yakası'nda dört yüz dönümlük hâs yerin eskiden Seyyid Gazi'nin kulları tarafından ortak ekildiği cihetle bu yerden elde edilen 2500 akçanın da vakfa verildiği tesbit edilmiştir¹³¹.

2.29.12. Hatib Adası Mezrası: "Kadîmden" Seyyid Gazi'nin vakfı iken mensûh olup, tımara verildiği anlaşılan mezradan 270 akça hasıl elde edildiği görülmektedir.

Bundan başka asiyab zmini mukataasından da 200 akça hasıl elde edilmektedir.

2.29.13. Karadelik/Karageyik Köyü: Karacahisar'da bir çiftlik mikdarı yerin aslında Mihal oğlu Ali Bali Çelebi Bey'in mülkü iken Eskişehir'de olan zâviyesine vakfettiği, zaviyenin harab olmasından sonra mensuh olup, tımara verildiği tesbit edilmiştir. Mihal oğlu Ali Bey'in daha sonra bu yeri satın alarak Seyyid Gazi evine vakfettiği ve hasılının 300 akçayı bulduğu görülmektedir.

2.30. Abdal Ali Zaviyesi

Hoca Öyüğü Mezrası: Abdal Ali'nin "uruk-ı cibille" bir zâviye ihdâs idüb "âyende ve revendeye hizmet eylediği sebebeden" Sultân Mehmed Han ve Sultân Bâyezid Han'ın nişanlarıyla mutasarrıf olduğu mezraya kendisinden sonra Şems mutasarrıf olmuştur. Zaviyenin hasılı 160 akça olup, 7 nefer mukayyedir¹³².

¹²⁶ KKA.TD 541, v. 35b-36a.

¹²⁷ KKA.TD 541, v. 36b.

¹²⁸ KKA.TD 541, v. 37a.

¹²⁹ KKA.TD 541, v. 37b.

¹³⁰ KKA.TD 541, v. 37b.

¹³¹ KKA.TD 541, v. 38a.

¹³² KKA.TD 541, v. 40a.

2.31. Üryan Baba Zâviyesi

Barçınlı Kazası'nda olduğu belirtilen zaviyeye Seydigazi'ye tabi Obrucak mezrasının 500 akça hasılı ile vakfedildiği belirtilmektedir. 927 yılında kurulan zaviyeye daha sonra Derviş Ali mutasarrıf olmuştur¹³³.

2.32. Kara Geyiklü Zaviyesi

Günyüzü Nahiyesi'ne bağlı Kara Geyiklü köyünde kadimden vakfiyet üzere tasarruf olunan zaviye için 19 neferin hizmet ettiği görülmektedir. Kara Geyiklü oğullarının tasarruf ettiği köyün toplam hasılı 1310 akça olup, toplam hasılın 240 akçası hınta, 240 akçası şair, 160 akçası mahlut, 20 akçası bostan, bağçe, 25 akçası küvvare, 120 akçası ağnam, 60 akçası asiyab, 66 akçası zemin resmi, 15 akçası deştbanı, 110 akçası tapu resmi, 17 akçası bād-ı hevâ ve arusâne, 35 akçası otlak ve 207 akçası çift, bennak ve mücerredlerden alınan vergilerden elde edilmektedir. Vakfa Kara Geyiklü oğlu Halil ve Üveys oğlu Hüseyin Şeyh'ten sonra, Hüseyin oğlu Bâyezid'in mutasarrıf olduğu kaydedilmiştir¹³⁴.

2.33. Resul Seydi Zaviyesi

Şeyhler köyünde Resul Seydi ve 33 nefer evladının tasarruf ettiği zaviyeye bağlı akarın miktarı tesbit edilememiştir¹³⁵.

Sonuç

Hüdavendigâr ve Sulanönü Sancağı'nda abdal zümresine ait olmak üzere kurulmuş olan 70 kadar vakfın kurulduğu görülmektedir. Görülüyor ki, Batı Anadolu ve Balkanlarla ilgili tahrir defterlerinde tesbit edilen 200'ü biraz aşkın sayıdaki abdal zümresine ait vakıfların 1/3'ü Sultanönü ve Hüdavendigâr Sancağı'nda kurulmuştur. Bu da Osmanlı Devleti'nin kurulma aşamasında Abdalân-ı Rum ile oldukça yakın ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Yine de tahrir defterlerinde vakıflardan yararlanan veya vakıflarda hizmet eden eşhasın ünvanlarına bakıldığında Abdalân-ı Rum temsilcilerinin sayısının abartılacak kadar çok olmadığı söylenebilir. Bunlara ait vakıflara tahsis edilen gelirlerin çok yüksek olmadığı da ayrıca belirtilmelidir. Zaviyelere tahsis edilen hasılların miktarları, çoğunlukla fakih gibi cami ve mescid görevlilerine bir çeşit maaş olarak tahsis edilen arazilerden alınan vergi miktarlarına yakındır.

KAYNAKÇA

a- Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver Defterler (BOA.MAD) 16016.
Kuyud-ı Kadime Arşivi Tahrir Defteri (KKA.TD) 541,570, 580, 585.

b- Diğer Kaynaklar

AKPINAR, Turgut (1994). *Türk Tarihinde İslamiyet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
AŞIKPAŞAZÂDE (2007). *Tevârih-i Âli Osman*, Hzl. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
BARKAN, Ömer Lütfi (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: I, İstila Devrinde Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S.II.
BARKAN, Ömer Lütfi-Meriçli Enver (1980): *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara.
ÇETİN, Osman (1990): *Anadolu'da İslamiyetin Yayılması*, İstanbul: Marifet Yayınları.
DOĞRU, Halime (1992): *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul: AFA Yayınları.
EKİNCİ, Oktay (2002). *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul: Beyan Yayınları.
EMECEN, Feridun M. (2010). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: İstanbul Kitabevi.
ERGENÇ, Özer (2006). *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, Ankara: TTK.
FİĞLALİ, Ethem Ruhi (1996): *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Basınevi.
GIESE, Frederick (2000). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Meselesi", Çev. Zehra Aksu Yılmaz, *Söğüt'ten İstanbul'a*, Ed. Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara.

¹³³ KKA.TD 541, v. 40a-b.

¹³⁴ KKA.TD 541, v. 66a.

¹³⁵ KKA.TD 541, v. 66b.

- İNALCIK, Halil (2000). "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalıdır?", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Ed.: Mehmet Öz-Oktay Özel, İstanbul: İmge Kitabevi.
- İNAN, Abdulkadir (1988). "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara.
- KAFADAR, Cemal (2011). *İki Cihan Aresinde*, Çev. Ceren Çıkm, Hzl. Mehmet ÖZ, Ankara: Birleşik Dağıtım Kitap Evi.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat- Babinger Franz (2003). *Anadolu'da İslamiyet*, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul: MEB Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1938). "Orta-Zaman Türk Hukukî Müesseseleri", *Belleten*, C.II, Sayı.5-6, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1972). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Akçag Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1984). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Akçag Yayınları.
- LİNDNER, Rudi Paul (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- MEHMED, Neşri (1995). *Kitab-ı Cihannüma*, Yay. F. Reşit Unat-M. Altan Köymen, Ankara.
- MELIKOFF, İrenne (1994). "Anadolu Sufiliğinin Orta Asya Kökenleri", *Uyur İdik Uyardılar*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul.
- MELİKOFF, İrenne (1997). "İlk Osmanlıların Tarihsel Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. E. A. Zachariadou, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1991). *Elvan Çelebi, Zaviyesi ve Vefâlik Tarikâtı*, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu Tebliğleri*, Çorum.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1996). *Babaîler İsyanı*, 2. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1999). "Osmanlı Beyliğinin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma/Panel Bildirileri, Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2002). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfîlik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, 2. Baskı, Ankara: TTK Yayınları.
- ORUÇ BEY (1972). *Oruç Bey Tarihi*, Hzl. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser İçinde, Ankara.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, C: 1, İstanbul: MEB Yayınları.
- ŞAHİN, Haşim (2007). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Dini Zümreler (1299-1402)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi.
- TURGUT, Vedat (2011). *Bilecik Bölgesi Örneğinde 16. Yüzyılda Vakıflar ve Şehirleşme*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü..
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1988), *Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara: TTK Yayınları.
- ÜLKEN, Hilmi Z. (2003). *Anadolu'nun Dini Sosyal Tarihi (Öncüler: Barak Baba, Geyikli Baba, Hacı Bektaş)*, Çev. ve Hzl. Ahmet Taşğın, Ankara: Kalan Yayınları.